

tam, quod maxime D. Thomas intendere videtur.

17. *Tertium dubium. An inferior Angelus aliquando illuminet superiorem saltem de lege extraordinaria. — Prima sententia negat.* — Aliud dubium est, an inferior Angelus interdum illuminet superiorem. Partem negantem absolute docet divus Thomas et omnes Thomistæ in dictis locis 1 part., et Doctores communiter in 2, distinct. 9, ubi Ægidius, q. 1, art. 4, dub. 2, Major, q. 2, Richardus, art. 2, quæst. 2 et 3, Scotus, quæst. 2, Bassolis, q. 1, art. 1, in fin, Gabriel, quæst. 2, a. 4, Marsilius, qu. 2, art. 4, Malonius, dist. 10. Ex illis vero solus D. Thomas et discipuli ejus, et Hervæus, d. dist. 9, qu. 1, art. 2, declarant, hanc legem esse indispensabilem, id est, Deum in ea nunquam dispensare, et sequitur a fortiori ex dictis in præcedenti dubio, et supra de ministeriis. Nam si DEUS nunquam illuminat inferiorem immediate, sed intervenitu superioris, qui est credibile, ut illuminet superiorem medio inferiori? nam in hoc magis inverteretur quasi connaturalis ordo, magisque fieret contra dignitatem superioris, quod ad salutem hominum nihil confert. Alii vero auctores simpliciter affirmant illuminationes a superioribus ad inferiores descendere: et aliqui declarant, posse Deum aliquid facere, ut Scotus, Bassolis et Richardus, dict. art. 3, hic autem loquitur expresse de potentia absoluta: nam in solutione ad ultimum declarat, de facto nunquam illum ordinem mutari, et ratione D. Thomæ utitur.

18. *Contra præcedentem sententiam oritur difficultas.* — Nihilominus loquendo de facto, specialis difficultas nobis insurgit ex dictis, quæ in priori resolutione hujus capituli diximus. Nam fere omnes auctores allegati ideo negant, Angelum inferiorem illuminare superiorem, quia de his divinis mysteriis, de quibus illuminationes fiunt, nihil ignorant superiores Angeli, quod inferioribus notum, seu revelatum sit, ut videri potest in Scoto, Richardo, Bassoli, etc. Imo etiam idem sentit D. Thomas, 1 part., quæst. 106, art. 3, ad 2, et art. 4. Nos autem diximus, quod licet Angeli inferiorum Hierarchiarum nihil sciant, quod omnes Angeli primæ Hierarchiæ ignorent: neque Angelos tertiæ Hierarchiæ illuminari de his, quæ tota secunda Hierarchia penitus ignorant; nihilominus multos Angelos primæ Hierarchiæ posse ignorare aliqua, de quibus factæ sunt illuminationes Angelis secundæ Hierarchiæ, et idem esse cum proportione in se-

cunda respectu tertiæ: et in ipsa prima Hierarchia posse Thronis aliquid revelari immediate a DEO, quod Cherubinibus, et Seraphinis DEUS ipse non revelet. Hinc ergo oritur difficultas, quia inferiores Angeli possunt aliqua per revelationem cognoscere, quæ superiores ignorant: ut, verbi gratia, si Deus immediate revelet Cherubinibus, et non Seraphinis; ergo, tunc potest inferior Angelus superiorem illuminare de his, quæ solus agnovit. Atque hoc non ex speciali dispensatione divina; sed ex natura rei, quia naturale est unicuique rationali creaturæ, posse alteri revelare, quæ sibi, et non alteri nota sunt. Atque hæc ratio consequenter probare videtur (supposito illo principio, quod Deus non semper revelat omnibus superioribus Angelis, quæ inferiori alicui revelat), non posse esse ordinariam legem Dei, quod inferior Angelus nunquam superiorem illuminet, quia ex illo principio oppositum sequitur ex natura rei, et non est verisimile, Deum statuere legem ordinariam contra id quod est quasi connaturale Angelis, tali eorum statu supposito.

19. *Notatio pro solvenda difficultate. — Prima solutio Scoti.* — Hæc difficultas imprimis solvi potest, juxta distinctionem quamdam supra insinuatam de duplici illuminatione. Una est, quæ fit per simplicem veritatis propositionem, et non rigoroso, sed lato modo dicitur illuminatio: alia est, quæ præter veritatis propositionem addit aliquid per modum magisterii, veritatem explicando, vel per exempla, vel per analogiam ad res alias, vel explicando et proponendo principia, et medium assentiendi, et hæc est propria, et rigorosa illuminatio. Qua distinctione supposita ad difficultatem respondetur, Angelum inferiorem posse illuminare superiorem priori, seu lato modo; non tamen posteriori et proprio. Et hoc videtur indicare Scotus supra: non tamen admittit de facto, etiam priorem modum illuminationis superioris ab inferiori, sed tantum de potentia absoluta. Quia non existimat revelare nunc Deum aliquid inferiori Angelo, quod superior ignoret, licet posset id facere, et data suppositione ait, locutionem illam Angeli inferioris ad superiorem esse, *aliquomodo illuminationem, non tamen esse cum tanta efficacia, inquit, quanta esset superioris ad inferiorem.* Ponit autem diversitatem efficacæ in hoc, quod superior potest facere inferiorem audire simpliciter, inferior autem in superiorem id non potest.

20. *Non placet. — Secunda aliorum solutio.*

— Quæ doctrina mihi non placet, tum quia si locutio Angeli fit per impressionem speciei, nullus Angelus etiam superior cogere alium potest ut attendat, et audiat, utendo specie sibi impressa, ut supra, libro secundo, dixi; si vero fit per impressionem ipsius actus secundi, ut vult Scotus, quilibet loquens faciet alium audire, et cognoscere, tum etiam quia illa differentia parum referre videtur ad rationem illuminationis, et præterea qualiscumque sit illa illuminatio inferioris, non tantum de potentia absoluta, sed etiam de facto erit admittenda. Quia quod inferiori interdum reveletur aliquid, quod multis superioribus non reveletur, non tantum de potentia absoluta, neque per solam dispensationem, sed secundum ordinariam providentiam fit, si ea, quæ in primo puncto hujus capituli diximus, considerentur. Imo multi Patres et Doctores existimant, aliqua mysteria prius esse revelata hominibus per Christum, quam essent Angelis nota; quid ergo mirum, quod Deus aliqua revelet inferioribus Angelis, quæ non omnibus superioribus revelat? Alii ergo admittunt de facto inferiorem illuminare superiorem illo priori modo, et non distinguunt illuminationes dictas in efficacia excitandi Angelum ad quem fit locutio, sed in modo propositionis ex parte objecti, ut explicavi.

21. *Hæc solutio displicet in modo loquendi.*

— Et hæc quidem responsio (ut in simili supra dixi) satis probabilis est, et in re fortasse vera est: tamen in modo loquendi nobis non placuit supra, quia non est in usu. Nam doctores simplicem veritatis narrationem non vocant illuminationem ullo modo, sed nudam locutionem. Alias etiam quando Angelus inferior aperit alteri cor suum, et cogitationes illi ostendit, et cum narrat historiam de his, quæ alter consideravit, cum fierent, ipsum illuminaret, et inter Angelos in pura natura esset illuminatio, quod communiter non conceditur. Denique in subjecta materia duo illa membra non magis videntur distinguere, quam pura locutio, et illuminatio; ergo melius sub his nominibus distinguuntur, quam sub nomine illuminationis.

22. *Tertia et vera solutio.* — Atque ita melius ad difficultatem propositam respondebitur negando sequelam, et ad probationem dicimus, solum inde sequi posse, inferiorem loqui ad superiorem de re illi ignota, etiam supernaturali, quod verum est (ut supra diximus); non tamen sequitur quod illuminet illum, quia non loquitur docendo illum, sicut loquitur supe-

rior ad inferiorem, et ideo eum illuminat. Hæc autem differentia ex eo nascitur, quod superior altiori modo, utique universaliori, vel magis comprehensivo cognoscit res, quam inferior. Hinc enim fit, ut inferior eodem modo, quo rem sibi revelatam concipere potuit, illam proponat superiori, quando ipsi eam manifestare vult, et tunc superior Angelus altiori modo illam cognoscit, non ex industria Angeli loquentis, sed ex majori efficacia sui luminis. Sicut inter homines, qui ingenio, et doctrina pollet, audito uno verbo simplici discipuli occasione illius ita excitatur, ut multo plura intelligat, quam discipulus, qui non docendo, sed forte interrogando, vel simpliciter narrando locutus fuerat: sic ergo superior Angelus comparatur inferiori, quando inferior aliquid ignotum superiori narrat. At vero e contrario superior Angelus altiori modo concipit res sibi revelatas: nam universaliori modo, et subtiliori illa cognoscit, et uno simplici intuitu plura penetrat, ideoque cum inferiori communicat mysterium sibi revelatum, sese illi accommodat, et rem in plures conceptus dividit, proponendo etiam exempla, et similitudines, si opus sit, ut mysterium melius ab inferiori percipiatur. Hic enim intelligendi modus, etiam in Angelis locum habet circa supernaturalia mysteria, quæ non propriis, sed alienis conceptibus apprehendunt, et hoc est quod dixit Dionysius, cap. 15, de celest. Hier., hæc ratione Angelis tribui metaphorice dentes, quia superior Angelus *unicam intelligentiam, quam a diviniore traditam accipit, vi quadam dividit, atque amplificat, pro captu, et ductu inferioris.* Et hoc ipsum tradit D. Thomas, cum dicit, Angelum superiorem illuminare inferiorem confortando intellectum ejus, ut bene Cajetanus exposuit.

23. *Obiectio Bassolis.* — Sed objicit Bassolis, quia repugnat Angelum superiorem mutare suum intelligendi modum sibi connaturalem; ergo si ex natura sua excellentiori, et universaliori modo intelligit, non potest per conceptus improprios, et particulares eandem rem concipere, ut sese inferiori accommodet; et ideo exponit Dionysium, quod non senserit superiorem Angelum dividere conceptus suos in plures, sed quasi dividere conceptum suum in plures, unico conceptu plures Angelos illuminando. Sed imprimis hæc interpretatio est contra verba Dionysii, jam allegata: nam expresse dicit, *substantiam spiritualem, unicam, et uniformem intelligentiam provida virtute dividere, et multiplicare, non ut plures Ange-*

los illuminet, sed ut inferiorem pro captu suo promoveat, atque ad altiora sustollat. Item alias etiam Angelus inferior, ut pluribus loqueretur, suum conceptum divideret, et multiplicaret, quod satis alienum a mente Dionysii est.

24. *Solvitur.*—Ad objectionem respondeo imprimis, licet Angelus superior universali modo cognoscat per proprias species si velit, nihilominus posse uti specie universali ad intelligendum unam rem tantum, vel plures distinctis actibus (ut supra in libro secundo dictum est) quia virtus excellentior potest non adæquate operari, sed inferiori modo. Præsertim cum Angelus non necessitate naturali, sed libere utatur suis speciebus, et ita quamvis actus ejus semper sint in sua entitate nobiliores, et immutabiliores, quam in inferiori, nihilominus ex parte objecti potest illos dividere, et accommodare prout oportuerit. Deinde dico, quod licet Angelus superior habeat altiorem modum intelligendi quoad actum formalem, ut sic dicam, nihilominus objective potest cognoscere, quomodo talis res intelligibilis a tali, vel tali Angelo, seu intellectu, et ideo, ut inferiorem dirigat, potest Angelus superior in se cogitare, per quam similitudinem, vel analogiam commodius cognoscatur tale mysterium a tali Angelo inferiori, et tunc illam suam cogitationem inferiori ostendere, ut per illam dirigatur ad tale mysterium cogitandum, et ita Angelus superior non mutat modum suum naturalem cognoscendi, sed per suum cum naturalem actum cognoscit modum cognoscendi proportionatum alteri: et ita alium illuminat. Quod inferior circa superiorem facere non potest.

25. *Instantia prima contra principalem difficultatem in n. 18.*—*Secunda.*—*Tertia.*—Sed adhuc non est tota difficultas expedita. Nam objici potest primo, quia licet verum sit, quod in ordine ad conceptionem, seu apprehensionem mysterii inferior non illuminat Angelum superiorem, nihilominus quoad iudicium, et medium assentiendi eum illuminat, in casu in quo loquimur. Nam proponit veritatem, ut sibi a Deo revelatam, et per hoc ostendit illi medium ad assentiendum illi, quod ad illuminationem satis est. Secundo etiam quando superiores illuminant inferiores, non semper utuntur illa explicatione ex parte rei revelatæ, et modi concipiendi illam; sed quoties illis proponunt Dei voluntatem, vel rem futuram ex divino decreto eos illuminant, quia ostendunt illis rem illam sub divino lumine, et revelatione. Unde Dionysius, ex eo solum, quod

quidam Angeli alios instruunt, et movent ad operandum ostendendo eis divinam voluntatem, concludit illuminare illos, et videre licet cap. 4, de cœl. Hier. Et hac ratione Deus quoties ad Angelum loquitur, eique voluntatem suam ostendit, illuminat ipsum, ut cum Gregorio 2, Moral., cap. 5, affirmat divus Thomas, d. quæst. 107, art. 2, ad 3. *Nam (ut ait) cum Deus sit regula voluntatis, scire quod Deus velit, pertinet ad perfectionem et illuminationem mentis.* Quæ ratio æque procedit, quando voluntas DEI superiori Angelo per inferiorem manifestatur. Tertio objici potest, quia si ille modus accommodationis, vel divisionis conceptuum, aut explicationis veritatis revelatæ esset ad illuminationem necessarius, nunquam posset inferior Angelus superiorem illuminare, etiam de potentia absoluta Dei. Quia nunquam potest Angelus inferior indigere illo modo concipiendi ad loquendum superiori modo illi accommodato, quia quocumque modo inferior rem concipiat, et proponat, superior illam percipit, non solum sufficienti, sed etiam perfectiori modo.

26. *Respondetur primo ad primam instantiam.*—Propter hæc, præsertim propter primum, posset hic iterum applicari distinctio illa de illuminatione simplici, seu late dicta, et artificiosa (ut sic rem explicem) seu rigorosa. Nam prior videtur posse admitti in inferiori respectu superioris, saltem quando veritas proposita non nisi per supernaturale medium ostendi potest, eritque aliquis illuminatio, seu late dicta, quando simpliciter proponitur veritas sub tali supernaturali motivo; magis autem propria et rigorosa, quando etiam ex parte modi concipiendi, et mysterii revelari necessaria est peculiaris accommodatio, et quasi directio, et expositio. Sic ergo non videtur inconveniens admittere, posse inferiorem Angelum superiorem lato modo illuminare. Nec oportet hunc modum illuminationis admittere in simplici locutione Angeli, quando internum suum actum ostendit alteri, vel historiam de re jam facta, et existente narrat, etiamsi, vel actus, vel ejus effectus, quem manifestat, supernaturalis sit: quia tunc veritas proposita in seipsa ostenditur, quia videri potest in se per propriam speciem, et ideo non ostenditur per peculiare medium supernaturale, sed quasi propria virtute sola, ideoque non intercedit aliqua illuminatio, sed sola objecti applicatio. Secus vero est in effectibus nondum factis, quæ ex sola Dei voluntate dependent, de quibus est omnis illuminatio, quia

semper oportet veritatem illam proponere, et ostendere sub altiori motivo, et ut dependentem a Verbo Dei.

27. *Progreditur responsio.*—Atque ita non videtur magnum inconveniens, quod inferior Angelus illo modo superiorem illuminet aliquando, quia licet sit simpliciter inferior, secundum quid, et in aliquo potest esse superior utique in cognitione alienius veritatis per divinam revelationem; quid ergo mirum, quod in eo possit illum perficere? Nec hoc erit contra ordinem divinæ providentiæ, vel per dispositionem in ejus lege. Quia lex solum est ut illuminatio, prout a Deo per se procedit, vel (ut ita dicam) ex intentione Dei, non perveniat ad inferiorem, nisi medio aliquo superiore, ex his, qui vel a Deo immediate illuminantur, vel istis per se subordinantur. Quod autem facta semel revelatione prout a Deo intenta, Angelus inferior recipiens illam, manifestet eam superiori, et ita aliquo modo eum illuminet, nec est contra ordinariam legem Dei, nec secundum illam, sed est extra legem; vel certe dici potest secundum legem contingentium effectuum, qui ex libertate Angeli pendent. Denique isto modo explicata hæc responsio non videtur contraria doctrinæ Dionysii, nam ille loquitur de illuminationibus Angelorum prout a Deo per se procedunt, et ex intentione ipsius fiunt; et ad gubernationem universi, seu profectum hominum ordinantur. Secus vero esse poterit de illis, quæ per simplicem communicationem, et colloquutionem Angelorum inter se fieri possunt.

28. Itaque responsio hæc satis probabilis apparet, et in re veram doctrinam continere censeo; præsertim quoad duas propositiones. Una est aliquando mysterium aliquod, vel decretum voluntatis Dei notum fieri Angelo inferiori per aliquem superiorem, et non per omnes; et ideo sciri posse ab inferiori, et a multis superioribus ignorari, ut in priori discursu hujus capituli declaravi. Et quidem fateor plures ex theologis allegatis contrarium insinuaré. Non video tamen quo firmo fundamento nitantur, cum necessarium non sit, id, quod immediate a Deo revelatur uni ex superioribus Angelis, omnibus communicari, et unus superior sufficiat, ut per illum inferiores, plures, vel pauciores juxta divinam dispositionem illuminentur. Alia propositio est, posse inferiorem manifestare mysterium sibi revelatum Angelo superiori nescienti illud, quia potest loqui ad illum de quacumque re sibi nota; ergo et illam ei manifestare, si ab eo ignore-

tur. Dico autem posse, quoad physicam facultatem, ut sic rem declarem, quia facultas loquendi omnibus Angelis tam superioribus, quam inferioribus naturalis est. Moralis autem facultas talis erit, qualis fuerit significatio divinæ voluntatis, voco enim moralem facultatem illam, quæ licite exerceri potest: licite autem poterit mysterium revelatum superiori communicari, nisi sub secreto fuerit a Deo revelatum. His autem positis, quæstio erit de modo loquendi, an illa locutio, seu manifestatio inferioris ad superiorem dici possit illuminatio aliquo modo saltem lato, vel tantum pura locutio. Nam res non variatur propter hunc, vel illum loquendi modum. Et ut dixi, prior modus loquendi probabilis est, præsertim in veritate, quæ semper divinæ revelationi innititur.

29. *Respondetur secundo ad eandem primam instantiam in num. 25.*—*Ad secundam in eodem num. 25.*—*Ad tertiam ibidem.*—Quia vero theologi communiter negant, inferiorem Angelum illuminare superiorem: responderi etiam potest ad primam objectionem, inter Angelos sanctos non sufficere ad veram illuminationem, quod veritas supernaturalis sit, et sub lumine, ac motivo supernaturali manifestetur. Nam hic modus cognoscendi veritates supernaturales, seu contingentes, et dependentes a consilio voluntatis divinæ, est quasi connaturalis sanctis Angelis ex vi interni luminis, et supernaturalis scientiæ, quam in illo statu habent. Et ideo nisi in modo proponendi veritatem, aliquis modus docendi, et adjuvandi, ac confortandi mentem alterius intercedat, non est propria illuminatio, sed simplex locutio, juxta dicta in superioribus capitulis. Unde ad secundam respondetur, Angelos superiores ordinarie accommodare suum sermonem ad captum audientis et peculiari modo instruere illos, et ideo specialiter loqui ad illos, eosdem illuminando. Et hoc supponit Dionysius, in loco ibi citato, prout ipse explicat in cap. 15 ejusdem libri. Et similiter Deus loquendo Angelis semper eos illuminat, quia, et voluntatem suam eis ostendit, quæ est regula veritatis, ut D. Thomas dixit, et unicuique loquitur modo illi accommodato: et tanquam summus præceptor docendo illum. Ad tertiam respondetur, negando sequelam: quia potest Deus inferiori Angelo, non solum revelare mysteria, quæ superiori non revelat, sed etiam altiori modo illa ostendere, quam Angelus superior juxta naturalem conditionem capere possit. Et ita concedere inferiori per

speciale gratiæ lumen, et auxilium, peculiarem modum exponendi, et proponendi veritatem sibi altiori modo revelatam superiori Angelo, et ita illum proprie illuminare. Hoc autem miraculosum esset inter Angelos, et ideo non possumus affirmare aliquando fieri. Solum enim animæ Christi concessum esse scimus, ut cum sit in naturali modo intelligendi inferior, nihilominus omnes Angelos illuminet ut jam diximus.

30. *Ultimus modus respondendi ad dictam difficultatem in num. 18.*—Ultimo posset aliquis probabiliter defendere, inferiorem Angelum nunquam manifestare superiori mysterium gratiæ, ipsi superiori ignotum, sive per illuminationem, sive per simplicem locutionem: non quia non posset absolute loquendo, sed quia vel non permittitur, vel quia secundum ordinarium providentiæ modum nunquam datur occasio talis manifestationis. Quod declaro supponendo Angelos recipientes a Deo illuminationem alicujus mysterii, non statim, nec semper communicare illam omnibus aliis, sive superioribus, sive æqualibus, sive inferioribus, sed juxta divinæ voluntatis ordinem sibi præscriptum, aut significatum. Nam licet divus Thomas, 1 part., quæst. 106, art. 4, ex Dionysio, cap. 15, de cœl. Hierarch., et Gregorio, homil. 34, in Evang., docere videatur Angelos superiores revelare inferioribus omnia, quæ sibi a Deo revelantur, quia cum divinam bonitatem plenissime participant, quidquid recipiunt sine invidia communicant: nihilominus intelligendum est, id agere sanctos Angelos, non quasi ex necessitate naturæ, sed cum prudentia et discretionem, prout occasio postulerit. Parati ergo sunt sancti Angeli ad explanandum omnibus aliis omnia, quæ recipiunt, nihilque ex invidia, aut quasi spirituali avaritia occultant, quod ad eorum bonitatem pertinet: actu vero non semper omnia revelant, sed prout, aut Deum velle intelligunt, vel aliqua honesta ratio, aut utilitas exigit. Nam potest Deus sub secreto aliquid revelare uni Angelo: ut, verbi gratia, annuntiationem Virginis Gabrieli, et tunc clarum est, Gabrielem non fuisse manifestaturum aliis illud mysterium. Et ita verisimile est, Deum revelando aliquid peculiariter alicui Angelo, significare illi modum, quo vult tale mysterium aliis communicari, vel occultari. Quod si Deus nihil in hoc peculiare præscribat, sed arbitrio Angeli recipientis revelationem id relinquat, tunc fortasse Angelus, qui revelationem recipit, statim omnibus aliis, quibus est ignota, illam

manifestat, ex illo bonitatis affectu perficendi alios, seu communicandi se aliis, vel saltem id facit, cum primum conveniens et opportunum esse judicat.

31. *Progreditur responsio.*—Hoc ergo supposito dico, quando Deus immediate revelat aliquid alicui Angelorum supremæ Hierarchiæ, ut inferiores aliquos de illa re illuminet et instruat: posse illud revelare sub secreto, et solum ad illuminandos inferiores ministros tali operi necessarios: et tunc inferiores, licet aliquid sciant, quod multi superiores ignorant, eis non loqui de illo mysterio, nec illud revelare, quia sub eodem secreto illud recipiunt. Si autem prima revelatio immediate facta superiori Angelo non fit per modum sacramenti regii, quia abscondendum est, ut dicitur Tob. 12, tunc valde credibile est, non fieri talem revelationem immediate alicui Angelo primæ Hierarchiæ, quin fiat omnibus illi superioribus, vel æqualibus, si illos habet, quia cum mysterium non sit secretum, si Deus uni communicat immediate, non est cur aliis æqualibus, vel sibi propinquioribus illud celet, et eadem ratione fit verisimile, per eosdem Angelos statim illuminari cæteros inferiores ejusdem Hierarchiæ de eodem mysterio, quia nihil est, quod impediatur, et hoc pertinet ad summam amicitiam, et communicationem bonorum Angelorum inter se. Atque ita nunquam datur occasio, in qua inferiores Angeli illuminent superiores primæ Hierarchiæ, vel cum illis de mysterio ipsi ignoto loquantur.

32. *Idem ad alias Hierarchias applicatur.*—Et cum eadem proportione idem potest in secunda, et tertia Hierarchia explicari, comparando inferiores ad superiores, tam in diversis Hierarchiis, quam intra eandem. Nunquam enim inferiori aliquid revelatur, quod superioribus multis celetur, nisi quando intercedit secretum divinitus commendatum, et tunc licet inferior sciat, quod superior ignorat, non revelabit illud. Si vero mysterium non absconditur, verisimile est nihil revelari inferioribus, quod omnibus superioribus non innotescat, et in hoc sensu forte locuti sunt theologi, quando absolute dixerunt nihil scire inferiorem Angelum, quod superior ignoret; non enim intendunt excludere secretum. Unde quando id quod Deus occulte revelaverat, vult aliis prodigi, verisimile est, id fieri cum eodem ordine, ut inferioribus manifestetur per superiores, superius autem immediate ab ipso Deo, quia nulla est necessitas ordinem præscriptum invertendi.

33. *Alia quæstiones prætermittuntur.*—Ulterius vero hic posset inquiri, an sancti Angeli interdum malos illuminent, vel inter se possint illuminari, id est, inferiores a superioribus in natura: sed de hac re dicam melius in libro octavo tractando de statu malorum Angelorum. Item posset interrogari, an homines interdum Angelos doceant, vel illuminent: sed hoc in libro secundo tractatum est, et ideo de illuminatione sanctorum Angelorum inter se hæc sufficiant. Posset autem ulterius moveri quæstio, quam D. Thomas tractat, quæst. 106, art. 2, an unus Angelus possit movere, et (ut ita dicam) accendere voluntatem alterius: sed quia res est facilis, in sequenti capite agentes de humana voluntate, simul de angelica illam expediemus.

CAPUT XVI.

UTRUM POSSINT ANGELI HOMINUM VIATORUM, VEL ILLUMINARE MENTES, VEL VOLUNTATES EXCITARE.

1. *Illuminatio efficacius medium, quo Angeli ad salutem hominum utuntur.*—Postquam dictum est de actibus hierarchicis, quos sancti Angeli inter se exercent, dicendum est de actionibus, et ministeriis, quæ circa homines operari possunt, et ad eorum salutem potissimum ordinantur, juxta illud ad Hebr. 1: *In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Inter hæc autem ministeria, illuminatio continetur, de qua primum omnium dicendum est, quia et magis accedit ad illuminationem Angelorum inter se, et est medium propinquius, et efficacius, quo Angeli boni ad salutem hominum procurandam utuntur. Agimus autem de illuminatione hominis viatoris, et animæ mortali corpori conjunctæ: nam dicere de illuminatione animæ separatæ, prout ab Angelis fieri potest, neque hujus loci est, neque peculiarem doctrinam exigit, quia idem est modus illuminationis animæ separatæ, qui est cæterarum intelligentiarum. An vero animæ beatæ illuminentur ab Angelis omnibus, etiamsi contingat Angelos esse in gloria inferiores; item an una anima beatorum illuminet minus beatam. Item an anima conjuncta corpori glorioso possit a puro spiritu creato intellectualiter, ac mere spiritualiter illuminari, in materia de Beatitudine hominum tractandum est. Solum ergo agimus de illuminatione hominum viatorum, quibus sancti Angeli, annuntiando divina mysteria, instruendo, ac exhortando ministrant.

2. *Prima suppositio, posse Angelos homines illuminare certum est de fide.*—Primo ergo supponimus, Angelos sanctos posse homines illuminare, et hoc munus quasi ex officio (ut sic dicam) illis convenire. Hoc tradit divus Thomas, 1 part., quæst. 144, per totam; estque certum, et de Fide. Nam in sacra Scriptura passim leguntur sancti Angeli docentes homines divina mysteria, Deique voluntatem eis revelantes, ut Daniel 8: *Et ait ad me, intellige fili hominis;* et infra: *Ego ostendam tibi, quæ futura sunt,* et cap. 9: *Et docuit me, et locutus est mihi: Ego veni, ut indicarem tibi;* Et Zachar. 1: *Dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi quid sint hæc, etc.,* et in Apocalypsi habentur multa similia. Docere autem, et instruere homines, hoc est illos illuminare. Nam Paulus ad Ephesios 3, de se dicit: *Mihi omnium novissimo data est gratia illuminare homines, quæ sit dispensatio mysterii absconditi,* etc. Cum tamen sola doctrina et Verbo Dei fidem doceret, plantando, et rigando, ut ipse dicit 1, Corin. 3, ergo etiam Angelis datum est illuminare homines, quia non minus docent eos, et mysteria divina ostendunt, quam Paulus. Confirmatur ex illo Psalm. 118: *Lucerna pedibus meis Verbum tuum, et lumen semitis meis,* et Prov. 6: *Mandatum lucerna est, et lex lux.* Angeli ergo qui hominibus verba Dei, ejusque mandata proponunt, eos illuminant, saltem explicando, et applicando lumen. Hoc enim modo etiam Doctores Ecclesiæ illam illuminant.

3. *Probatum secundo ex Patribus.*—Præterea veritatem hanc docet expresse Dionysius, toto lib. de cœlest. Hierarch., præsertim, cap. 4 et 15. Et Augustinus, concl. 18, in Psalm. 118, circa illa verba: *Da mihi intellectum,* dicit, hoc solere Deum facere per Angelos, et adducit illud Dan. 8: *Gabriel fac intelligere istam visionem,* et id cap. 9, *Ego veni, ut indicarem tibi.* Legitque ipse, *Veni intellectum dare tibi;* et addit, *Deus per seipsum, quia lux est, illuminat piæ mentes, etc. Sed si ad hoc ministro utitur Angelo, potest quidem Angelus aliquid agere in mentem hominis, ut capiat lucem Dei et per hanc intelligat.* Et inferius declarat Angelum ita dici illuminare hominem, sicut, qui lucernam adducit, vel fenestram aperit. Deinde Cyrillus, lib. 1, in Joan., c. 9, circa illa verba: *Qui illuminat omnem hominem,* multis testimoniis Scripturæ probat, etiam Angelos mentem humanam illuminare, et utitur exemplo Doctorum Ecclesiæ, qui ob eam causam, *lux mundi* dicuntur Matth. 5. Postea vero declarat